

IVA ROSANDA ŽIGO

MARIJA BRAJKOVIĆ

UDK: 070.1+343.614(497.526)“2009/2015”

Pregledni članak / Review

Rukopis prihvaćen za tisak: 28. 4. 2021.

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/yvjrdclo4y>

Zastupljenost i načini novinskog predstavljanja priča o samoubojstvu na primjeru *Bjelovarskog lista* (u razdoblju 2009.–2015. godine)

Sažetak

U radu se prikazuju zastupljenost i načini medijskog prezentiranja priča o samoubojstvu. Riječ samoubojstvo nemoguće je razumjeti odvojeno od medicinskog, ali i šireg društvenog i kulturološkog konteksta. U istraživanju je prihvaćen načelni stav prema kojemu izvješćivanje o samoubojstvu, u slučaju da se uredništvo drži propisa i etičkih načela, i te kako može biti od pomoći. Prikazuje se rezultat analize tekstova o suicidalnim događajima objavljenih u tjedniku *Bjelovarski list* u razdoblju 2009.–2015. godine. Cilj nam je pokazati u kojoj mjeri u objavljenim tekstovima prevladava tabloidna, senzacionalistička tendencija karakteristična za suvremeno novinarstvo i pridržavaju li se novinari smjernica i naputaka koje je Svjetska zdravstvena organizacija u kontekstu pisanja o tom fenomenu uputila medijima te ukazati na potrebu usvajanja kritičkog pristupa u pisanju za medije i na potrebu povećanja razine medijske pismenosti novinara i čitatelja.

Ključne riječi: *Bjelovarski list*; novinski tekstovi o samoubojstvu; medijska pismenost; samoubojstvo; senzacionalizam.

1. UVOD

Samoubojstvo je sastavni dio života i društva uopće; to je fenomen koji unosi bol u sve pore društva, a prikazuje se kroz statistike, kategorizira s obzirom na dob, spol, seksualnost, dovodi u vezu s religijskim ritualima, rasnim i klasnim razlikama te brojnim drugim problemima.¹ Riječ je zapravo o fenomenu starom koliko i sama povijest, a tijekom koje se na samoubojstvo gledalo različito – bilo kao na altruistički čin, kao na zločin protiv države, na postupak protiv religije ili kao na kakav amoralni čin (Campbell i Hale, 2017: 7). Drugim riječima, različite su kulture u različitim trenucima povijesti na samoubojstvo gledale različito. Tako su primjerice u antičkom Rimu pojedini filozofi gledali na akt ubijanja sebe kao na čin časti, dok se u Europi u srednjem vijeku na suicid gledalo kao na strašan grijeh i zločin, nerijetko i kao na zločin protiv države i javnog poretka. U tom kontekstu zanimljivo je spomenuti kako je u Velikoj Britaniji sve do 1961. godine samoubojstvo bilo ilegalno, iz čega proizlazi da je i tijekom 20. stoljeća bilo moguće završiti u zatvoru samo zbog pokušaja suicida (Hooff u: Pompili, 2018., str. 13).

Suicidalni čin proizlazi iz određenih mentalnih i psihičkih stanja pojedinca, no fenomen samoubojstva svakako valja sagledati i u širem društvenom i kulturološkom kontekstu. Iz toga razloga postoji niz različitih teorija od kojih svaka tom problemu pristupa iz nekog vlastitog očista, bilo psihijatrijskog/medicinskog, rodnog, klasnog, sociološkog, filozofskog, tj. iz šire kulturološke vizure. U raspravi koja slijedi nećemo dublje ulaziti u problematiku tumačenja fenomena samoubojstva nego ćemo se zadržati tek na nekoliko temeljnih misli (koje, doduše, pripadaju različitim teorijskim usmjerenjima), a sve radi boljega situiranja naše središnje teme u šire teorijske okvire, čime, mišljenja smo, pridonosimo relevantnijem iznošenju činjenica i njihovoj daljnjoj kontekstualizaciji. Složit ćemo se pritom s mišlju Jaworske (2014.), prema kojoj svaka rasprava o tom problemu mora počivati na njegovu razumijevanju.

Uvažavajući netom istaknuto, u nastavku ćemo se usredotočiti na medijsku (prvenstveno novinsku) prezentaciju problema suicida te ćemo izdvojiti činjenicu kako tijekom posljednjih godina literatura i istraživanja koja se bave problematikom me-

¹ Istraživanje je prezentirano na doktorskoj konferenciji za doktorande poslijediplomskih sveučilišnih doktorskih studija u području medija i komunikacije na Sveučilištu Sjever (Koprivnica, 27. i 28. rujna 2019.), a nastalo je u sklopu izrade diplomskog rada diplomantice/suautorice ovoga rada, Marije Brajković. Rad je nastao u sklopu potpora znanstvenim istraživanjima Sveučilišta Sjever za godinu 2019. Naslov potpore: *Od identiteta do „digniteta“*. Rad je u izmijenjenom obliku objavljen na engleskom jeziku pod naslovom *Suicide reporting in Croatia (A Case Study: Bjelovarski list, 2009-2015) // 68th International Scientific Conference on Economic and Social Development / Silva Costa, Marco Andre da ; Nedžad, Abdelhamid ; Lucic, Danijela (ur.), Aveiro: University of Aveiro, Portugal, 2021., str. 244-245*. Promjene su evidentne u teorijskom dijelu rada, opisu metodoloških postupaka i prikazivanju rezultata istraživanja.

dija i samoubojstva bilježe znatan porast načelno se granajući u dva sadržajna područja. Prvo se usmjerava prema medijskoj prezentaciji i terminologiji koja se odnosi na prirodu i pokušaj izvršenih suicida (*npr. suicid je „top vijest“ u slučajevima kada je bizaran ili se radi o poznatim osobama*), a drugo područje bavi se analizom učinaka izvješćivanja na suicidalno ponašanje različitih osoba i skupina u populaciji (Cullen u: Marčinko i suradnici, 2011., str. 196).

U središtu je, pak, našega istraživanja medijska prezentacija suicida, točnije prezentacija suicida u tjednim novinama *Bjelovarski list* u razdoblju 2009.–2015. godine. Smatramo kako smo uvidom u sedmogodišnje razdoblje njegova izlaženja dobili reprezentativan primjer tekstova u kontekstu kojih ćemo nastojati odgovoriti na pitanja prevladava li u izvješćivanju o samoubojstvima tabloidna, senzacionalistička tendencija karakteristična za suvremeno novinarstvo uopće i pridržavaju li se novinari smjernica i naputaka koje je Svjetska zdravstvena organizacija uputila medijima.

Kako bismo odgovorili na istraživačko pitanje, pristupili smo analizi sadržaja 55 članaka objavljenih u *Bjelovarskom listu* u gore navedenom razdoblju. To su ujedno i svi tekstovi koji se dotiču problema samoubojstva, odnosno koji prenose vijesti o samoubojstvu. U istraživanju smo kombinirali kvantitativne i kvalitativne metode analize sadržaja sukladno pitanjima koja smo podijelili u tri grupe. Prvom grupom pitanja usredotočili smo se na vrstu naslova, vrstu/žanr tekstova, mjesto objavljivanja i tehničku opremu članka (fotografija), drugom grupom pobliže smo istražili pitanje autorstva članaka, identitet žrtve i sugovornike. Trećom grupom pitanja koncentrirali smo se na sadržaj objavljenih tekstova te smo nastojali istražiti u kojoj su mjeri naslovi i sadržaji tekstova korespondentni. Jednako tako, na ovom mjestu nastojali smo u kontekstu postavljenih pitanja istražiti jesu li u objavljenim tekstovima navedeni kanali pomoći koji postoje u Republici Hrvatskoj i kojima se osobe sa suicidalnim mislima mogu javiti.

2. SAMOUBOJSTVO – ODREĐENJE POJMA U KONTEKSTU ISTRAŽIVAČKE PROBLEMATIKE

Kapitalno djelo u kontekstu problematike samoubojstva i studije na koju se referira većina istraživanja iz ovoga područja jest studija *Le Suicide: Étude de sociologie* autora Émilea Durkheima, prvotno objavljena u Parizu 1897. godine, koja na suicid gleda prvenstveno kao na društveni fenomen, a na koji utječu brojni faktori karakteristični za društvo u kojem nastaje. To je djelo, kako upozoravaju Marčinko i suradnici, prvi moderno postavljeni model za razumijevanje psihosociološke teorije samoubojstva (2011., str. 17).² Međutim, u pokušaju situiranja toga problema u

² Durkheim je razvio klasifikaciju samoubojstva koja se sastoji od četiri temeljne kategorije – egoistična, altruistična, anomična i fatalistična (usp. Marčinko i suradnici 2011., str. 17).

ozračje naše teme došli smo do zaključka, a potvrđuju to i brojni drugi autori, kako je riječ o iznimno složenom fenomenu o kojem je teško misliti i pisati isključivo iz jedne perspektive jer pretpostavlja međusobno prožimanje niza individualnih i društvenih faktora. Ne čudi stoga što su brojni znanstvenici (Freud, Zilboorg, Abraham, Menninger, Brill i drugi) u svojim raspravama naišli na niz metodoloških barijera. Jer, sve dok je individua koja je počinila samoubojstvo bila pod dugotrajnim psihijatrijskim promatranjem (bilo kroz psihoanalitičke bilo kroz kliničke studije) – interpretacija i klasifikacija njezina suicida postaje rekonstrukcija *post facto* i dijelom je njezine životne povijesti.³

Iz tog razloga moderna medicina i psihijatrija proučavaju taj fenomen zajedno s nizom različitih utjecaja na životne događaje (osobne i društvene), kao i utjecaj brojnih tretmana (farmakoloških, fizičkih, psiholoških) na suicidalne ideje i ponašanje (usp. Campbell i Hale, 2017., str. 7). U kontekstu psihoanalitički intonirane rasprave *Working in the Dark. Understanding the pre-suicide state of mind* (2017.)⁴,

Nije naodmet spomenuti na ovom mjestu i zanimljivo čitanje Durkheimove sociologije, tj. problema suicida objavljeno 2003. godine pod naslovom Durkheim's suicide. A century of research and debate urednika W. S. F. Pickeringa i G. Walforda. Nadalje, o sociologiji suicida više i u: Wray, M., Colen, C., Pescosolido, The Sociology of Suicide, u: Annual Review of Sociology, Vol. 37 (2011), str. od 505. do 528. Rasprave o suicidu u kontekstu socioloških pitanja i istraživanja koje na ovome mjestu nećemo dublje propitivati, a koje nije naodmet spomenuti svakako su i: Goldney, R. D., Schioldann, A., Dunn, K. I., Suicide Research before Durkheim, u: Health and History, Vol. 10, Br. 2, The Physician as Historian (2008), str. od 73. do 93.; Nolan, P. D., Triplett, J. i McDonough, S., Sociology's „Suicide“: A Forensic Autopsy?, u: The American Sociologist, Vol. 41, Br. 3 (October 2010), str. 292-305.

3 Zilboorg je došao do zaključka da su suicidu skloni ljudi koji pate od depresije, kompulzivnih neuroza i šizofrenije te zaključuje kako ne postoji niti jedan klinički entitet koji je imun na pokušaj suicida (Simpson u Durkheim, 2002). Iz psihoanalitičke točke gledišta svi posjedujemo suicidalni potencijal koji varira od individue do individue. Najraširenije današnje viđenje suicida iz perspektive psihoanalize jest da je suicid mnogo češće forma premještanja, žudnja za ubijanjem nekoga tko je osujetio povratak individue samome sebi (u isto).

Postoje i brojna mišljenja prema kojima suicid sadržava nepromjenjive, akulturne i apovijesne elemente. Dakako, medicinska i psihijatrijska istraživanja najčešće govore o mentalnoj bolesti, uglavnom depresiji, kao univerzalnom uzroku ovoga ponašanja i to ne samo danas, nego smatraju kako je to razlog suicida tijekom povijesti (Thomas, Colt, Pahor u Pompili 2018: 14). Jedan od modernih istraživača suicidologije, Edwin Shneidman tumači psihičku ili mentalnu bol kao obavezni i nepromjenjivi razlog suicidu (isto). Štoviše, Thomas Joiner (2005.) jedan od osnivača Interpersonalne teorije suicida koja je nastala dijelom na Shneidmanovu radu, slaže se kako mentalna bol raste do nezadovoljene ljudske potrebe – posebice osjećuje osjećaj pripadnosti i utječe na osjećaj opterećenosti – i to su glavni faktori koji mogu utjecati na čin samoubojstva (isto). Ovi elementi predstavljaju se kao univerzalni pa tako Joiner govori o potrebi za pripadnosti kao fundamentalnom ljudskom motivu (isto).

4 Ova je knjiga psihoanalitički pogled na suicid. Autori vjeruju kako psihoanalitički proces nudi mogućnosti minucioznog proučavanja detalja i brojnih komponenti koje su dijelom procesa samodestrukcije i koji preuzimaju kontrolu nad čovjekovim bićem. Psihoanaliza, za razliku od ostalih teorija, posjeduje koncept nesvjesnog, a iz kojega proistječu temeljne suicidalne fantazije. Svrha je analize, ove fantazije osvijestiti i dovesti ih u vezu s čovjekovom kontrolom.

Campbell i Hale uvode četiri načina razumijevanja suicidalnog i presuicidalnog stanja, pa u tom kontekstu izdvajaju: a) suicid je dijelom depresivnog stanja u kojem osoba osjeća kako život nije vrijedno živjeti i kako je smrt bolja opcija, b) suicid je svojevrsan poziv u pomoć, c) suicid se smatra manipulacijom druge osobe, d) iako znatno rjeđe, suicid se može smatrati činom solidarnosti u kojem osoba racionalno odluči napustiti život. Nadalje, u svojoj filozofski i kulturološki utemeljenoj knjizi *The Gender of Suicide. Knowledge Production, Theory and Suicidology* (2014.) Katrina Jaworski nastoji izložiti i obraniti tezu kako upravo rod igra središnju ulogu, ne samo u pokušaju razumijevanja načina na koje je znanje o suicidu konstruirano, nego drži kako ta kategorija predstavlja središnje mjesto za razumijevanje suicida uopće.⁵

Niz razmišljanja i teza o ovoj temi mogli bismo nastaviti na više od stotinjak stranica. No, kako promišljanje suicida kao medicinskog, psihoanalitičkog ili filozofskog koncepta nije u središtu ovoga rada, iznijet ćemo samo još kratku definiciju koju navode Marčinko i suradnici i koju ćemo držati relevantnom za daljnje promišljanje svoje teme. Suicid je dakle moguće definirati kao „dobrovoljno i namjerno samouništenje“ (2011., str. 15).⁶ Prema klasičnim psihijatrijskim stavovima, samoubojstvo je zapravo povezano s poremećajem nagona za samoodržanjem. „Ako se nagon za samoodržanjem smatra čovjekovim najvažnijim i hijerarhijski najjačim nagonom, onda se samoubojstvo može smatrati poremećajem osnovnog nagona. Sociološka istraživanja pokazuju da je osnovni nagon u čovjeku – socijalni, za statusom i/ili afirmacijom, pa je suicid posljedica gubitka ideala, statusa i sl.“ (Isto.)

⁵ Način na koji rod *djeluje* u kontekstu ovoga fenomena iznimno je složen. Pojavljuje se u multipliciranim, heterogenim načinima. Ponekad se suicid čini rodno neutralnim, a ponekad je ispunjen upravo ovom kategorijom. Jaworski smatra kako maskulina strana roda u suicidu dominira (2014: 14). Prema ovoj autorici, rod u suicidu ogleđa se kao jedan od načina na koji se ova smrt odjeljuje od drugih oblika smrti.

Brojna istraživanja počivaju upravo na istraživanju suicida s aspekta spola/roda. U tom smislu nije naodmet naglasiti kako novija istraživanja pokazuju da muškarci imaju 63% manje šanse razviti depresiju, koja se pojavljuje kao jedan od čestih pokretača suicidalnog ponašanja. Navedeno je zapravo paradoksalno s obzirom da upravo žene u značajno manjem postotku posežu sa samoubojstvom u odnosu na muškarce (usp. Abate u Niederkroenthaler, Stack i urednici 2017: 23).

⁶ Prema Shneidmanu (1996.) samoubojstvo je ljudski čin kojim individua na vlastitu intenciju sama prouzroči smrt. Erwin Stengel daje sljedeću definiciju: *Suicid je poguban čin uzrokovan samoozljedom i svjesnom nakanom samouništenja* (u Marčinko i suradnici 2011: 15). Više o jednoj od najcitiranijih klasifikacija suicidalnog ponašanja prema O'Carroll i suradnicima iz 1996. godine u isto.

Prema Nataši Jokić-Begić samoubojstvo je u velikom broju slučajeva rezultat neuspjeha u rješavanju određenih životnih problema i općenitog beznađa. *Negdje je ono pokušaj bijega od stvarnosti i pokušaj pronalaženja ništavila i zaborava. U nekim slučajevima samoubojstvo je rezultat težnje za boljim i ljepšim životom, zbog vjerovanja da je duhovni svijet u koji se odlazi nakon smrti ljepši, bolji i ugodniji od ovozemaljskog. Ponekad ljudi pribjegavaju samoubojstvu u slučaju teške bolesti, invalidnosti i drugih oblika patnje. Čime god bilo motivirano, ono je izraz patnje čovjeka koji ga je počinio* (2009., str. 92).

2.1. Stopa samoubojstva

Prema izvještajima Svjetske zdravstvene organizacije, „godišnje najmanje 800.000 ljudi u svijetu počinu samoubojstvo, a suicidi, suicidalne namjere i pokušaji suicida s pravom se smatraju važnim problemima ne samo psihijatrije, nego i javnog zdravstva“ (Sartorius u: isto). Prema, Niederkrotenthaleru i Stacku (2017.), svakih 40 sekundi u svijetu se dogodi suicid, a na svaki suicid još je dvadeset pokušaja istoga (usp. str. 6). Godišnje se u Republici Hrvatskoj izvrši jedanaest samoubojstava na 100 tisuća stanovnika, kako izvješćuje Svjetska zdravstvena organizacija, prema kojoj broj samoubojstava u svijetu u proteklih godinu dana pada.⁷ Samoubojstvo je jedan od vodećih uzroka smrti u Hrvatskoj. „Kroz godine se bilježe oscilacije u broju izvršenih samoubojstava, kao i u broju izvršenih samoubojstava prema broju stanovnika (stopa/100.000). Od 1999. godine prisutan je trend pada broja samoubojstava. Najmanje izvršenih samoubojstava registrirano je 1995. godine (930 slučajeva, stopa 19,4) te u razdoblju između 2000. i 2015. godine (926 slučajeva, stopa 20,9 2000. godine; 739 slučajeva, stopa 17,6/100.000 2015. godine). S obzirom na spol omjer samoubojstava muškaraca i žena kretao se u rasponu od 2,2 do 3,7:1.“⁸ Najčešći način izvršenja samoubojstava u oba spola jest vješanje. U ratnim i poratnim godinama znatno je porastao broj samoubojstava vatrenim oružjem. Prema podacima Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, posljednjih godina postoji trend smanjenja izvršenja samoubojstava vatrenim oružjem, inače zastupljeniji kod muškog spola. Hrvatska je prije svibnja 2004. godine bilježila višu stopu smrtnosti zbog samoubojstva od prosjeka stope za zemlje članice Europske unije, dok podjednaku stopu u odnosu na stanje u Europskoj uniji bilježi nakon svibnja spomenute godine.⁹

⁷ Registar izvršenih samoubojstava Hrvatske državni je registar koji je osnovan 1986. godine u Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo. Registar predstavlja specijalni zdravstveno-statistički instrument i ima značajke populacijskog registra. U njemu se registriraju i prate podatci o izvršenim samoubojstvima. Izvršena samoubojstva prikazuju se prema Međunarodnoj klasifikaciji bolesti i srodnih zdravstvenih problema SZO šiframa vanjskih uzroka namjernog samoozljeđivanja uz koje se vežu šifre osnovnog uzroka smrti. Zaključno s 1994. godinom namjerno samoozljeđivanje šifrirano je prema IX reviziji (šifre E 950- E 959), a od 1995. godine prema X reviziji (šifre X60-X84). Izvor podataka je Potvrda o smrti. Način prikupljanja podataka određen je Godišnjim provedbenim planom statističkih aktivnosti RH (Statistika o psihozama s Registrom za psihoze i Registrom izvršenih samoubojstava). Izvor: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/novo-izvjesce-svjetske-zdravstvene-organizacije-u-hrvatskoj-se-godisnje-izvrsi-11-samoubojstava-na-100000-stanovnika/9336857/>. Pristupljeno 7. veljače 2020.

⁸ Izvor: <https://www.hzjz.hr/sluzba-epidemiologija-prevencija-nezaraznih-bolesti/registar-izvršenih-samoubojstava-hrvatske/>. (pristupljeno 7. veljače 2020.)

⁹ Isto.

3. SAMOUBOJSTVO I MEDIJI

U kontekstu izvještavanja o počinjenim samoubojstvima postoje različite dvojbe i neslaganja. No činjenica jest da je taj fenomen prisutan u različitim medijima dugi niz godina i njega se, ovisno o kontekstu objavljivanja, posve različito percipiralo i percipira. Prije pojave novih medija, prije čak i tiskovina, brojni su svjetski književnici (Shakespeare, Goethe, Hesse) pisali o samoubojstvu. Neposredno nakon što je 1774. godine Goethe objavio svoj epistolarni roman *Patnje mladog Werthera*, koji je izazvao neslućene razmjere, dogodio se iznimno velik broj samoubojstava. Otuda, dakako, i naziv *Wertherov efekt*, kojim se „označuje oponašanje ili kopiranje samoubojstva“ (Marčinko i suradnici, 2011., str. 196).¹⁰

U prvoj studiji koja se bavila utjecajem tiska na pojavu samoubojstva u sedam američkih gradova u vrijeme obustave izlaska novina u 25 – 135 dana u različitim godinama, u razdoblju 1945. – 1965., zaključeno je da način na koji se piše o samoubojstvima, zapravo više nego sadržaj, loše utječe na stanje, prvenstveno emocionalno nezrelog čitatelja, što može rezultirati suicidom (Gemma u: isto, str. 196).¹¹

Valja međutim uzeti u obzir činjenicu kako se čovjekova izloženost medijskim sadržajima drugačije shvaća i percipira s obzirom na razlike u učincima koje različiti mediji imaju na recipijenta, što posebno dolazi do izražaja upravo u slučaju izvješćivanja o suicidu. Pojedini istraživači drže kako su upravo novine važne u tom smislu, za razliku od primjerice televizijskih vijesti (koje karakterizira stanovita plošnost u izvješćivanju¹²) zbog toga što tisak omogućuje znatno dublji uvid u realnost smrti (usp. Stack u: Jaworski, 2014., str. 114). Novinsko čitanje teksta karakterizira mogućnost ponavljajućeg čitanja, što može utjecati na stanovitu identifikaciju sa

¹⁰ Jedan od primjera Wertherova efekta u novijoj povijesti bilo je samoubojstvo rock zvijezde, Curta Cobaina, (1994. godine, u američkom gradu Seattleu), koje je pokrenulo čitav niz suicidalnih i parasuicidalnih ponašanja mlade populacije u SAD-u, a u psihijatrijskoj se literaturi navodi kao prototip imitacijskih mehanizama suicidalnog ponašanja (Jobes i sur., 1996.) (Marčinko i suradnici 2011: 197.). Nadalje, A. Brigham (1844.) iznio je tezu da jedan članak u novinama može navesti 20 osoba na samoubojstvo. New York Times je 1894. godine optužio konkurentski list „New York World“ da je objavljivanjem članka o samoubojstvima utjecao na porast broja samoubojstava, ali podrobnija analiza nije dokazala međusobnu vezu (isto). Godine 1948. britansko je medicinsko udruženje, ističe Marčinko, zabranilo objavljivanje podataka o istrazi u slučajevima samoubojstva, aludirajući pritom na moguću copycut efekt (usp. isto).

¹¹ Na bitnu povezanost između načina kako sredstva javnog priopćavanja izvješćuju o samoubojstvima i stajališta prema samoubojstvu upućuju istraživanja u različitim zemljama svijeta. U prilog toj tezi govori i povećanje broja samoubojstva u New Yorku nakon objavljivanja knjige D. Humphryja „Krajnji izlaz“. Prema Philipsu i sur. (1974), stupanj publiciteta koji dobiva priča o samoubojstvu, izravno je povezan s brojem samoubojstava u idućem razdoblju. Slučajevi samoubojstva poznatih osoba imaju osobito snažan utjecaj (Marčinko i suradnici 2011., str. 196).

¹² Ovu tvrdnju ipak moramo uzeti s dozom zadržke iz razloga što televizijsko izvješćivanje može nositi dodatni teret upravo zbog vizualnog dojma, koji može, između ostaloga, aludirati na senzacionalizam.

slučajem, pa onda može eventualno utjecati i na postizanje tzv. *copycut* efekta.¹³ Slijedom navedenoga, potencijalno bi novinsko pisanje o samoubojstvu moglo potaknuti na nova samoubojstva, na što je još 1986. godine upozorio Bandura (usp. Jokić-Begić, 2009., str. 93), pa su provedena istraživanja pokazala kako reportaže o samoubojstvima u medijima imaju veći utjecaj na prihvaćanje određene metode, a nešto manje na njihovu učestalost (usp. isto). „Određena mjesta – mostovi, stijene, visoke zgrade, pruge itd. – tradicionalno se povezuju sa samoubojstvima i dodatni publicitet povećava rizik da ih iskoristi veći broj ljudi.“ (Isto.)

Iako postoje različita razmišljanja o potrebi medijskog izvještavanja o suicidu, prihvatit ćemo načelni stav prema kojemu takvo izvješćivanje, u slučaju da se uredništvo drži propisa i etičkih načela, i te kako može biti od pomoći¹⁴ te, potencijalno, može utjecati na postizanje tzv. *Papageno efekta*.¹⁵ Novine bi stoga trebale iskreno pristupati takvim događajima, bez uvođenja senzacionalizma. Jer, mediji već dugo nisu samo posrednici sadržaja nego aktivni čimbenici u kreiranju socijalne okoline, pa kao takvi postaju dijelom prirodnog, svakodnevnog okruženja, zauzimaju središnje mjesto u životu suvremenog čovjeka, a njihova je osobita moć u činjenici što mogu utjecati, i zaista snažno utječu, na „stavove u zajednici, na vjerovanja i ponašanje, pa tako mogu igrati i aktivnu ulogu u prevenciji samoubojstava“ (usp. Marčinko i suradnici, 2011., str. 195). Medijski izvještaji dakle mogu ili ojačati ili u potpunosti oslabiti napore u prevenciji suicida, što, naravno, ovisi o načinu na koji se izvještava.

Sukladno navedenom, Svjetska zdravstvena organizacija pokrenula je projekt SUPRA (*Suicide Prevention*) radi izrade strategije i preporuka koje bi trebalo poštovati prilikom izvještavanja o suicidu. Preporuke se odnose na izbjegavanje senzacionalističkog izvješćivanja, izbjegavanje objavljivanja priče na naslovnici te izbjegavanje objavljivanja fotografija i opisa suicidalnog ponašanja.¹⁶

¹³ Termin koristimo u izvorniku, a odnosi se na problematiku oponašanja suicida.

Brojna istraživanja i meta-analize pokazuju kako medijsko izvještavanje o suicidu slavnih osoba posjeduju snažni efekt i kako je efekt medija (novine) sigurno autentičniji od onoga koji uključuje fikciju (npr. film). Dakako, uravnoteženo izvještavanje posjeduje manje rizike od onoga koji uključuje senzacionalizam s detaljnim opisima načina počinjenja suicida (usp. Gould, Pirkis i Blood, Schmidtke i Schaller, Stack, Bohanna i Wang, u Ramchand, Ayer, Fisher, Osilla, Barnes-Proby, Wertheimer 2004., str. 24)

¹⁴ Jedno od najčešćih pitanja koja se aktualizira u raspravama o važnosti i potrebi novinskoga prezentiranja suicidalnih događaja, jest treba li uopće pisati (pa čak i prema standardiziranim uputstvima) o ovom fenomenu. Postoje mišljenja kako bi ovakvo izvještavanje trebalo izbjegavati, dok se primjerice Deni Elliott, voditelj Practical Ethics Center-a na Sveučilištu Montana-Missoula ne slaže s takvim mišljenjem. Naime, smatra kako je važno pisati o suicidu prvenstveno iz razloga što smatra da se na taj način u velikoj mjeri može pomoći pojedincima koji imaju suicidalne misli (usp. Marčinko i suradnici 2011., str. 148).

¹⁵ Pod ovim se pojmom podrazumijeva fenomen pozitivnog učinka kojega u kontekstu odgovornog izvještavanja mediji mogu imati na publiku, o čemu detaljnije u: Niederkrotenthaker 2017., str. 175-191.

¹⁶ Detaljni opis naputaka o tome kako bi mediji trebali izvješćivati o samoubojstvu, a što bi trebalo izbjegavati vidi u Marčinko i suradnici 2011., str. 199-201.

Jednako tako predlažu objavljivanje adresa i brojeva telefona institucija koje mogu biti od pomoći osobama koje razmišljaju o samoubojstvu (Marčinko i suradnici, 2011., str. 196).

4. ZASTUPLJENOST TEMA O SAMOUBOJSTVU U TJEDNIKU BJELOVARSKI LIST U RAZDOBLJU 2009.–2015. GODINE

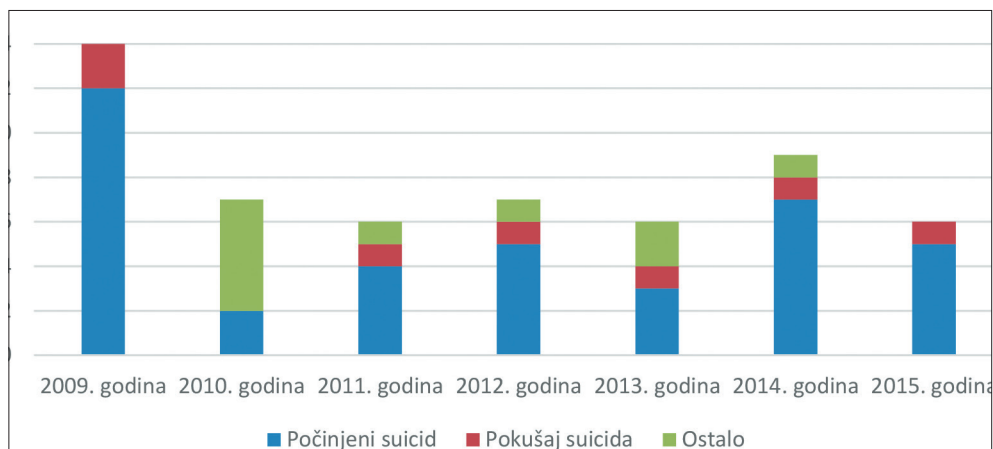
Bjelovarski list, koji je počeo izlaziti 27. kolovoza 1949., jedine su novine u gradu Bjelovaru koje kontinuirano, više od 70 godina, prate sva aktualna politička, gospodarska, socijalna, kulturna i sportska događanja. Smatra se nezaobilaznim izvorom informacija za brojne novinare, učenike, studente i znanstvenike te predstavlja najčitaniji tjednik Bjelovarsko-bilogorske županije. Ne treba stoga čuditi što se u suradnji dviju kulturnih ustanova, Narodne knjižnice *Petar Preradović* i Državnog arhiva u Bjelovaru (a uz potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske), pristupilo digitalizaciji toga najdugovječnijeg bjelovarskog tjednika. Prva faza digitalizacije provodila se tijekom 2019. godine, kada su digitalizirana godišta 1958.–1980. godine, a druga je faza planirana za 2020. Godišta 1947.–1957. čuvaju se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, a godišta 1981.–1991. nalaze se u bjelovarskoj Knjižnici i Arhivu.¹⁷ S obzirom na važnost koju te novine imaju u netom spomenutoj županiji, sa zanimanjem smo pristupili istraživanju prezentacije problema suicida.

Prije nego što prijedemo na središnji dio ovoga članka, napraviti ćemo kratku digresiju i osvrnuti se na jedno istraživanje o pričama o suicidu u australskim medijima (novine, radio, televizija) provedeno 2002. godine. U studiji naslovljenoj *Reporting of suicide in the Australian media* ističe se kako je u primjerima izvještavanja na tu temu moguće razlučiti nekoliko pravaca. Prvo, postoje priče koje se usredotočuju isključivo na suicid; drugo, sadržaji obično uključuju individualno životno iskustvo (uključujući mentalnu bolest, različite javne inicijative, statističke podatke o počinjenju suicida); treće, eksplicitni jezik uobičajeno se izbjegava u naslovima, fotografije se često izbjegavaju i priče se uglavnom ne nalaze na naslovnicama; a u velikom se broju priča, kao četvrto, diskutira o metodi (Jaworski, 2014., str. 115). Ta digresija zanimljiva nam je zato što je, kako ćemo vidjeti, ono što pokazuje naše istraživanje gotovo dijametralno suprotno navedenom, što svakako priziva potrebu za dodatnom, boljom i učinkovitijom edukacijom novinara i urednika u tom segmentu.

U nastavku ćemo predstaviti skupine pitanja koja predstavljaju polazište analize i koja su ključna za donošenje konačnog suda o načinu prezentiranja priča o samoubojstvu u spomenutom tjedniku. U promatranom razdoblju objavljeno je 55 tekstova na temu suicida, od čega se 38 odnosi na počinjeni događaj. Ostali članci

¹⁷ Izvor: <https://www.culturenet.hr/default.aspx?id=93689> (pristupljeno 7. veljače 2020.)

uglavnom donose informacije o pokušajima samoubojstva, upozorenja ili prijetnje samoubojstvima, upozorenja o visokoj stopi suicida te o visokoj stopi suicida kod branitelja, a što je prikazano dolje navedenim grafikonom.

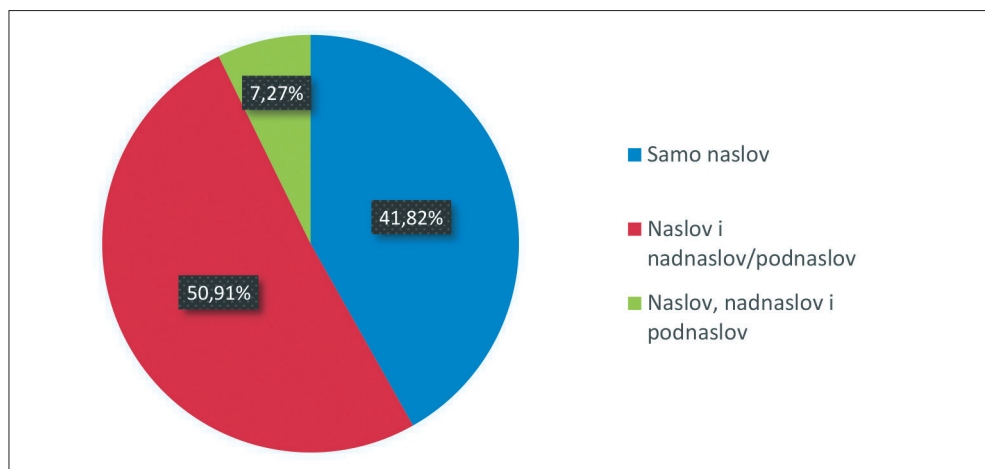
Grafikon 1. Tekstovi na temu suicida objavljeni u *Bjelovarskom listu* u razdoblju 2009. – 2015. godine (izvor: vlastita izrada autorica)

4.1. Vrste naslova, mjesto objavljivanja članka, tehnička oprema članka

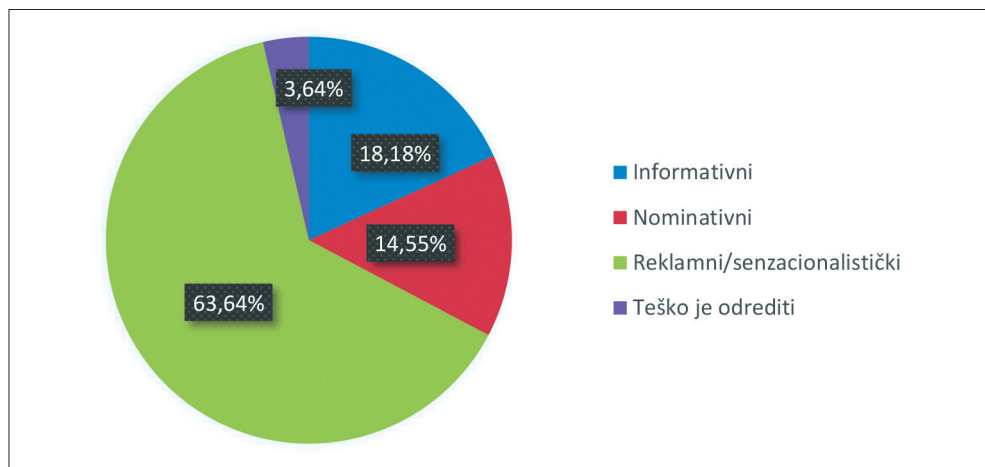
Prvom grupom pitanja nastojali smo istražiti specifičnosti naslova, te smo se usredotočili na tehničku opremu članka, u prvom redu na objavljene fotografije. U kontekstu naslova zanimalo nas je sadrži li naslov nadnaslov i/ili podnaslov, potom smo nastojali odrediti vrstu naslova; vrstu članka i mjesto objavljivanja. Jednako tako, zanimalo nas je spominje li se riječ samoubojstvo u naslovu i je li tekst popraćen fotografijom. Od ukupno 55 objavljenih tekstova, samo naslov imaju 23 članka (41,82%), 28 članaka (50,91%) ima naslov i nadnaslov/podnaslov, a 4 članka (7,27%) imaju naslov, nadnaslov i podnaslov. Čak 35 naslova (63,64%) karakterizira reklamni, tj. senzacionalistički stil, za 10 naslova (18,18%) možemo tvrditi da su informativnog karaktera, 8 je naslova (14,55%) nominativnih, a za 2 (3,64%) teško je precizno odrediti vrstu naslova.¹⁸ Za većinu napisa, za čak njih 32 (58,18%), mogli bismo zaključiti kako su žanrovski najbliži izvještaju, 19 naslova (34,55%) ima

¹⁸ Naslov predstavlja semantičku ulaznicu u tekst, ističu Jozić i Mahmutović (2013., str. 124) Shema svakoga teksta počinje upravo naslovom, a svaki naslov postavlja određenu funkcionalnu cjelinu (isto). U radu smo se koristili Silićevom podjelom novinskih naslova na *nominativne, informativne i reklamne*. Nominativnim naslovima uglavnom se imenuje sadržaj pa u njima glavnu ulogu imaju imenice i pridjevi, informativnima, u kojima prevladavaju glagoli, glagolska vremena i upitne riječi, prenosi se sadržaj. Reklamnim naslovima nudi se sadržaj, a u njima glavnu ulogu imaju poticajna sredstva, kao što su imperativi, uskliknici i sl. (Silić u isto).

formu vijesti, a tek su 4 (7,27%) problemska članka. Na naslovnici se pojavljuje čak 18 (32,73%) tekstova za koje je redom karakterističan senzacionalistički naslov. Riječ samoubojstvo spominje se u 11 naslova (20%), a 43 teksta (78,18%) popraćena su fotografijom.

Grafikon 2. Naslov, nadnaslov, podnaslov (izvor: vlastita izrada autorica)

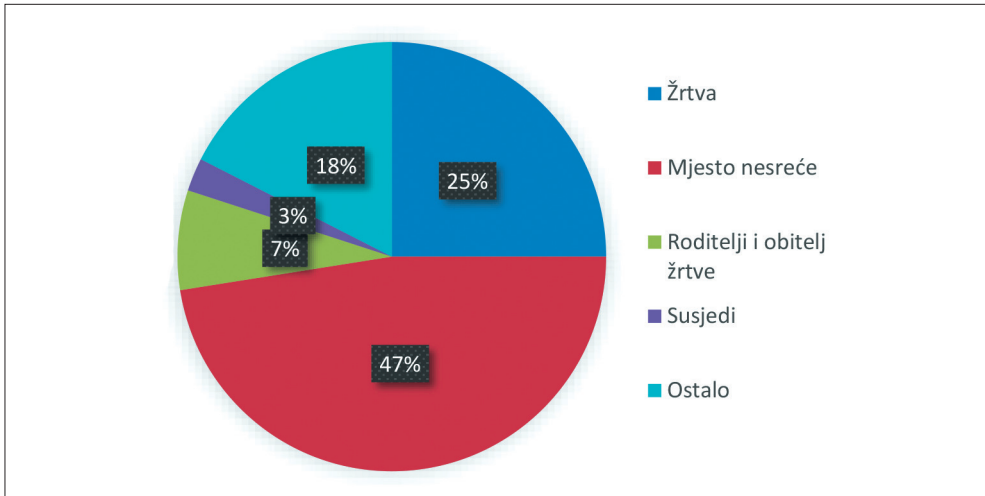
Grafikon 3. Vrsta naslova (izvor: vlastita izrada autorica)

Pridodamo li navedenim numeričkim pokazateljima neke od tipičnih naslova koje nalazimo u promatranom razdoblju, zaključujemo kako su ti tekstovi usmjereni ponajprije stvaranju šoka radi povećanja čitanosti, a što je trend suvremenog

tabloidnog novinarstva uopće. U nastavku donosimo odabir naslova koji najbolje potvrđuje tu našu tezu, a kompletirani popis naslova nalazi se u popisu literature na kraju ovoga članka. U tom smislu zanimljivo je istaknuti kako u 37. broju tjednika, dana 26. siječnja 2009., na samoj naslovnici, u donjem lijevom uglu, možemo pročitati nadnaslov: *Pokušaj samoubojstva* te naslov: *Mario pucao u srce i na sreću promašio*. Dana 11. svibnja iste godine *Bjelovarski list* izvijestio je o dva samoubojstva. U rubrici *Aktualno* (na drugoj stranici tjednika) nalazi se nadnaslov: *Crni tjedan: Muškarac se raznio, žena se objesila*, a naslov glasi: *Susjed Dušek: Samo su mu patike ostale čitave...* Posljednja vijest u 2009. godini na temu samoubojstva objavljena je 7. prosinca, uz nadnaslov *Misteriozno samoubojstvo – uzorni 22-godišnjak pucao si u glavu*. Nadalje, 2010. godine, 19. srpnja, na naslovnici *Bjelovarskog lista* stoji naslov: *Ivan zapalio imanje prepuno eksploziva pa se odmah objesio*, a na devetoj stranici rubrike *Crna kronika* stoji naslov: *Posvadao se sa ženom pa zapalio imanje i objesio se*. Godine 2011., 10. siječnja, u rubrici *Crna kronika* može se pronaći vijest naslovljena *Nitko ne zna zašto je miran mladić ubio maćehu pa sebe*, a u 135. broju tjednika (od 7. veljače 2011.) na naslovnoj stranici, u donjem desnom uglu, možemo uočiti naslov *Raznio se bombom: Popio pivo i mirno rekao: Idem se sada ubiti*. Naslovnica od 21. ožujka iste godine gotovo da iznenađuje senzacionalističkim nadnaslovom i naslovom: *Bjelovarski tjedan zavijen u crno. Mladić (19) ubio se pištoljem za svinje, a zaštitar pravim pištoljem*. Taj se trend nastavlja i tijekom 2012. godine, pa primjerice 4. lipnja nailazimo na naslov *Starac si prerezao žile pa izdahnuo u Općoj bolnici*, a na naslovnoj stranici od 18. lipnja kao glavna vijest objavljen je tekst pod naslovom *Nezapamćeni zločin i tragedija u Kašljevcu – Djeca su sve vidjela. Ženu na smrt izbo, bacio je u đubar, a onda se objesio*. Vijesti i izvještaji o samoubojstvu nastavljaju se i tijekom rujna, dok je u studenom, ponovno na naslovnici, objavljen tekst naslova *Garešnički pravoslavni pop pronađen obješen na tavanu*, a 24. prosinca *Zavezao je štrik oko vrata i objesio se s balkona vikendice*. Naslovnica tjednika od 11. veljače 2013. donosi naslov *Nova tragedija u Bjelovaru; bombom se raznio u voćnjaku*, a 18. ožujka u rubrici *Crna kronika* objavljena je vijest naslovljena *Oduzela si život skočivši u bunar*. Iste godine u istoj rubrici (22. srpnja) pronalazimo tekst pod naslovom *Dvadesetosmogodišnjak se raznio bombom*. U 2014. godini, 20. siječnja, u rubrici *Crna kronika* objavljen je tekst koji izvještava o ubojstvu i samoubojstvu, a naslov glasi *Teško ranio posinka pa se objesio u obiteljskoj kući*, potom je 31. ožujka objavljen naslov *Nestao usred noći, susjedima ostavio oproštajno pismo*, a 2. lipnja naslovnica donosi naslov *Damir nije mogao živjeti bez majke, skočio u bunar*. U rubrici *Crna kronika* 9. lipnja nalazi se tekst nadnaslova: *Tragičan odlazak omiljene bjelovarske učiteljice* i naslova *Za Dianom tuguju obitelj, prijatelji i učenici*, a u istoj rubrici na stranici br. 9 u tjedniku objavljenom 1. rujna stoje nadnaslov i naslov: *Tragedija: Život si je oduzeo 19-godišnji Antun Filić iz Predavca: Obitelj za sinovu smrt krivi njegovu djevojku*. Posljednja godina istraživanja zanimljiva je s obzirom na činjenicu da je tjednik tijekom svih prethodnih šest godina gotovo svakog siječnja

izvještavao o suicidu. Godine 2015. prvi tekst o toj temi objavljen je 25. svibnja, pod naslovom *Zbog spore administracije troje djece ostalo bez oca*. Posljednji je objavljen 21. rujna pod naslovom *Zapalio kuću pa se najvjerojatnije bacio pod vlak*.

Obratimo li, nadalje, pažnju na objavljene fotografije, zaključujemo kako se one najčešće odnose na mjesto nesreće, potom na žrtvu, roditelje i obitelji žrtve, odnosno susjede.

Grafikon 4. Sadržaj fotografija uz objavljeni članak (izvor: vlastita izrada autorica)

Tako se primjerice uz tekst od 11. svibnja 2009. (naslov: *Susjed Dušek: Samo su mu patike ostale čitave...*) nalazi i fotografija s mjesta nesreće. Na fotografiji je prikazan susjed, koji „pokazuje šupu u kojoj se Davor raznio bombom“. Dana 18. svibnja objavljena je iznenađujuća fotografija uz tekst o samoubojstvu maturanta nakon norijade.¹⁹ Naime, fotografija prikazuje maturanta na bjelovarskom Partizanovu igralištu na kojem se godinama organizira spomenuta norijada, uz sljedeći opis: „Prije tri godine život si je oduzela maturantica Tatjana Jurican popivši stotinjak tableta.“ Uz tekst od 25. ožujka 2009. (naslov: *Zdravko se raznio bombom u šumarku blizu kuće*) objavljena je fotografija na kojoj dvojica muškaraca u rukama nose lijes u parkirano vozilo. Uz tekst objavljen na 12. stranici *Crne kronike*, 6. srpnja iste godine (naslov: *Samoubojstvo: devetnaestogodišnjak se ubio na ribnjaku*), nalazi se uznemirujuća fotografija s mjesta nesreće na kojoj se mogu vidjeti tragovi krvi, a uz fotografiju stoji opis: *Tragovi krvi na mjestu nesreće*.

¹⁹ Tradicionalno okupljanje maturanata nakon završenog srednjoškolskog obrazovanja.

Na ovome mjestu valja istaknuti kako je u promatranom razdoblju objavljeno 7 članaka koji se odnose na suicid maloljetnika (3 članka), odnosno mladih osoba do 24. godine života (4 članka), na što posebno valja skrenuti pažnju zbog toga što prenošenje vijesti o samoubojstvima adolescenata potencijalno mogu biti opasne. U raspravama o utjecaju medija na suicidalno ponašanje kao ranjiva skupina izdvajaju se upravo adolescenti, što i ne čudi s obzirom na to da je u posljednjih 25 godina broj suicida u mladim u dobi 15.–24. godine znatno porastao, tj. utrostručio se (usp. Marčinko i suradnici, 2011., str. 196). Smatra se kako u ovom kontekstu upravo mediji igraju ključnu ulogu jer u pojedinim slučajevima počinitelji suicida na ideju o suicidu dolaze posredovanjem i pod utjecajem medija poistovjećujući se s tragičnim događajem o kojem mediji izvještavaju (Kocijan u: isto, str. 197).

I ostali tekstovi koji donose informacije o suicidu u većoj mjeri donose i fotografije, a posebno je zanimljivo spomenuti slučaj od 6. rujna 2010., kada je na naslovnici tjednika objavljen nadnaslov *Tragedija u Jošinama: Zašto, Ivice?*, uz naslov: *Raznio se bombom, jednogodišnji sin neće ga se ni sjećati*. To je prvi primjer u kojem je *Bjelovarski list* objavio fotografiju preminulog uz koju se nalazi i fotografija njegova doma. Uz u prethodnom odjeljku spomenutu vijest pod naslovom *Starac si prerezao žile pa izdahnuo u Općoj bolnici* od 4. lipnja 2012. nalazi se šokantna fotografija razrezane i krvave ruke:

Slika 1. *Bjelovarski list*, 4. lipnja 2012. (fotografirano u Narodnoj knjižnici Petar Preradović u Bjelovaru)

Prvi tekst na temu suicida tijekom 2013. godine objavljen je 14. siječnja (naslov: *Tijekom blagdana život si je oduzelo najmanje desetak osoba*) u rubrici 7 dana, na petoj stranici tjednika. Uz informacije o tome kako si je na kraju 2012. godine život oduzelo više osoba negoli je to bilo kroz čitavu spomenutu godinu, nalazi se i uznemirujuća fotografija ženske osobe koja leži na stolu, povraća, a oko nje su rasipane različite tablete.

Slika 2. Bjelovarski list, 14. siječnja 2013. godine (Fotografirano u Narodnoj knjižnici Petar Preradović u Bjelovaru)

Tijekom 2014. i tijekom 2015. godine uz glavninu tekstova objavljene su i fotografije preminulih ili onih koji su pokušali izvršiti suicid.

4.2. Autorstvo, identitet žrtve i sugovornici

Sljedeća grupa pitanja na koju smo nastojali odgovoriti u ovom istraživanju odnosi se na autorstvo (jesu li autori članaka potpisani i kako su potpisani), na identitet žrtve (je li otkriven identitet žrtve i koji su elementi prisutni koji bi mogli otkriti identitet ili ga otkrivaju) te na sugovornike (postoje li u članku sugovornici). Među 55 objavljenih članaka, uz samo njih 9 (16,36%), ne pronalazimo oznaku autorstva, a od 46 potpisanih članaka, njih 27 (58,69%) potpisano je samo inicijalima,

odnosno 19 (41,31%) članaka novinari potpisuju (punim imenom i prezimenom), što je vidljivo i u popisu izvora koji donosimo na kraju ovoga teksta. S obzirom na to da se većina članaka objavljenih u *Bjelovarskom listu* u promatranom razdoblju uglavnom ne pridržava napatuka o medijskom prezentiranju samoubojstva i premda većina teži senzacionalizmu, može se primijetiti kako se samo među člancima koje novinari potpisuju imenom i prezimenom pronalaze tekstovi koji se sadržajem nešto više približavaju edukativnom tonu, daju osvrt na porazne rezultate kada je riječ o stopi suicida ili upozoravaju na negativne trendove (npr. 1. veljače 2010., *Svake godine četiri učenika pokušaju samoubojstvo*, 5. veljače 2010., *Porazno: Županija s najviše samoubojstava*, 14. veljače 2011., *Ubila se 53 branitelj*). Što se tiče sugovornika, u 14 (25,45%) od 55 članaka uključeni su sugovornici, najčešće rodbina i/ili prijatelji žrtve, te očevici. Nadalje, što se tiče identiteta žrtve, zaključujemo kako se on ne poštuje s obzirom na to da je u čak 34 članka i otkriven. Elementi na temelju kojih se može otkriti identitet žrtve ili, pak, elementi koji ga otkrivaju jesu: objavljivanje imena i/ili prezimena, inicijala, dobi, otkrivanje kvarta/sela iz kojega dolazi žrtva, objavljivanje točne adrese, otkrivanje identiteta roditelja i obitelji te objavljivanje nadimka žrtve.

4.3. Korespondentnost naslova i sadržaja teksta

U trećoj, posljednjoj, grupi pitanja nastojali smo detaljnije razmotriti sadržaj članaka, pa smo u tom smislu izdvojili nekoliko temeljnih pitanja: odgovara li naslov teksta sadržaju; povezuje li se događaj o kojem novinar piše s drugim sličnim događajima; spominju li se kroz tekst kanali pomoći koji postoje u Republici Hrvatskoj u slučaju suicida ili suicidalnih misli; spominje li se u tekstu mentalna bolest; ako se spominje mentalna bolest, je li to spominjanje površno ili je dublje obrađeno; je li naveden način na koji je žrtva počinila samoubojstvo; spominje li se točna lokacija na kojoj se dogodilo samoubojstvo.

Komparacijom teksta i sadržaja došli smo do zaključka da su oni u gotovo 100% slučajeva korespondentni. Drugi je problem sam sadržaj objavljenih tekstova, koji je najčešće neprimjeren, tj. novinari se ne drže napatuka o pisanju vijesti koje se odnose na suicid te krše Kodeks časti hrvatskih novinara. Zanimljivo se u tom kontekstu zadržati na nekoliko članaka, a kako bismo dokazali netom izneseno. U već spomenutom 37. broju tjednika od 26. siječnja 2009. u tekstu naslovljenu *Mario pucao u srce i na sreću promašio* opisuje se pokušaj samoubojstva te doznajemo kako su novinari otišli u *caffe bar* na Slavonskoj cesti kako bi istražili što se točno dogodilo: „Tragom brojnih verzija događaja koji je zaprepastio mnoge Bjelovarčane, a posebice stanovnike prigradskog naselja Novoseljani, pokušali smo doznati što se stvarno dogodilo oko 19:45 sati u ponedjeljak (...) gdje je 30-godišnji Mario B., iz pištolja ispalio hitac pokušavajući si oduzeti život.“ U tom su izvještaju eksplicite na-

vedeni mjesto i vrijeme pokušaja samoubojstva, ali uz to i ime i dob osobe koja ga je pokušala izvršiti. Nadalje, tjednik donosi izjavu konobarice iz koje je vidljiva osuda događaja, a čitav je tekst pisan subjektivnim tonom, što posebice dolazi do izražaja na samom kraju: „Sreća u nesreći je da je Mariju najvjerojatnije zadržala ruka, što mu je i spasilo život jer je metak namijenjen srcu promašio cilj za samo nekoliko centimetara i pogodio plućno krilo.“

Spomenuti članak koji se odnosi na samoubojstvo maturanta od 18. svibnja 2009. (naslov: *Mladić se objesio zbog nesretne ljubavi?*) opisuje način na koji si je mladić oduzeo život: „(...) mladić se objesio u subotu nešto iza jedan sat iza ponoći na nadstrešnici obiteljske kuće.“ Uz detaljan opis počinjenja samoubojstva te podatke o preminulom, iznenađuje i sam naslov, koji donosi pretpostavku o razlogu počinjenja samoubojstva. Riječ je o, kao i u većini slučajeva, tipičnom tabloidnom načinu izvještavanja koje karakterizira senzacionalistički pristup koji potencijalno nosi opasnost od tzv. *copycut* efekta jer „mladi u takvom pristupu vide ideju kako riješiti svoje probleme, za njih je samoubojstvo ‘normalno’“. ²⁰ Jednako tako, takav i slični načini izvještavanja kose se, između ostaloga, i s Kodeksom časti Hrvatskog novinarskog društva, posebice člankom 16., u kojem se ističe kako vijesti o samoubojstvima i pokušajima samoubojstva ne treba naglašavati, odnosno da ih je potrebno svesti na najmanju moguću mjeru, posebno u slučajevima djece i mladih.

Na osmoj stranici rubrike *Crna kronika* od 10. siječnja 2011. može se pronaći tekst sljedećeg naslova: *Nitko ne zna zašto je miran mladić ubio maćehu pa sebe*. U tekstu stoji: „Tridesetpetogodišnji Alen Kraševac je oko 14:30 sati u stanu svojeg oca Josipa Kraševca na drugom katu stambene zgrade u Nazorovoj ulici hicem iz pištolja ubio svoju 53-godišnju maćehu Gordanu Kraševac, a potom je izvršio samoubojstvo.“ Navedenim primjerom nudi se javno prenošenje imena i prezimena osoba koje su sudjelovale u tragediji, ali i onih koje nisu (otac ubojice i samoubojice), navode se godine preminulih te vrijeme i mjesto počinjenja nesreće. U nastavku se teksta može saznati kako je „Alen pištolj posjedovao ilegalno“, a novinari iznose i podatke o radnim mjestima preminulih.

U rubrici *7 dana* na petoj stranici tjednika od 23. siječnja 2012. nalazi se tekst naslova *Poručnik Hrvatske vojske u stanu počinio samoubojstvo*. Objavljeni su mnogi detalji događaja: „Tomo Maretić (37), poručnik HV-a poznatiji pod nadimkom Šerif, oduzeo si je život prošle srijede u dopodnevnim satima u stanu u Gundulićevoj ulici u središtu grada.“ Navode se i neslužbene informacije prema kojima su mrtvu osobu pronašla dvojica bliskih prijatelja, nakon čega su obavijestili policiju. Opisuje se kako je nesretni poručnik Hrvatske vojske navodno pronađen u kupaonici obješen

²⁰ Izvor: <https://www.aem.hr/vijesti/okrugli-stol-partnerstvo-s-medijima-u-prevenciji-samoubojstva-povodom-obilježavanja-svjetskog-dana-mentalnog-zdravlja/> (pristupljeno 7. veljače 2020.)

za pojas te da si je prethodno prerezao žile na rukama. Tijekom sljedećih godina promatranog razdoblja, 2013., 2014., 2015., nalazimo senzacionalističke naslove koji uglavnom koreliraju sa sadržajem teksta. Sadržaji su nerijetko subjektivni, iznose se detalji o mjestu i vremenu nesreće te se opisuju suicidalni događaji. Iako se uglavnom ne iznosi sadržaj, oprostajno pismo spominje se u tri članka: 6. srpnja 2009., *Samoubojstvo: devetnaestogodišnjak se ubio na ribnjaku*, 21. ožujka 2011., *Mladić (19) ubio se pištolje za svinje, a zaštitar pravim pištoljem*, 31. ožujka 2014., *Nestao usred noći, susjedima ostavio oprostajno pismo*. Valja se osvrnuti na drugi po redu spomenuti članak, koji iznosi pretpostavke sadržaja oprostajnog pisma preminulog, što nikako nije poželjno: *Prema pričanjima mještana, mladić je iza sebe ostavio oprostajno pismo u kojem je detaljno obrazložio razloge svoj čina, a u njemu se navodno na posebno dirljiv način oprostio sa svojim voljenim mu roditeljima i djevojkom*.

Istražujući, nadalje, sadržaj teksta, uviđamo kako je veći broj (njih 38) sadržajno orijentiran podjednako na osobu i događaj, a u njih šest ukazuje se na usporedbu s drugim sličnim događajima. U gotovo svim tekstovima naveden je način na koji je žrtva počinila samoubojstvo te je isto tako u većini tekstova spomenuta točna lokacija na kojoj se samoubojstvo dogodilo. Poražavajuća je činjenica da samo jedan tekst spominje kanale pomoći koji postoje u Republici Hrvatskoj, a tek se u dva spominje PTSP, i to tek sporadično, odnosno ne ulazi se u dublju analizu i opis problema. Pozitivno je što je u tekstu koji se odnosi na izvršeni suicid istaknuta mentalna bolest, dok se drugim nastojalo ukazati na važnost liječenja branitelja od PTSP-a radi izbjegavanja budućih sličnih tragičnih događaja.²¹

5. Zaključak

Na primjeru odabranog uzorka i na temelju provedene analize uviđamo kako se priče o samoubojstvima ne selektiraju, objavljuje se sve, od pokušaja počinjenja toga djela do objavljivanja i aludiranja na dijelove oprostajnih pisama. Oni atipični i manje uobičajeni slučajevi nerijetko se uz prisutnost kakve potresne fotografije objavljuju na naslovnici tjednika, a sve kako bi se privukla pozornost javnosti. Jednako tako, istraživanje je pokazalo odstupanje od svih ili gotovo svih preporuka koje se spominju u kontekstu izvještavanja o tom događaju. Kako smo vidjeli iz provedene

²¹ Za daljnje istraživanje ove teme upravo u kontekstu sindroma izazvanoga ratnim traumama zanimljivo je spomenuti istraživanje koje su proveli Edwards-Stewart i ostali 2011. godine. Izradili su analizu 240 različitih vojnih i civilnih novinskih izvještaja o suicidu iz 15 različitih izvora i pronašli tek jedan članak koji se u potpunosti pridržavao naputaka o medijskom izvještavanju o ovoj temi. Jednako tako, pokazali su i kako postoji razlika u izvještavanju – civilni izvještaji pretendiraju romantičarskoj slici događaja, dok oni vojni češće koriste negativni leksik te govore o neefikasnom liječničkom tretmanu koji progovara o suicidu (usp. Ramchand, Ayer, Fisher, Osilla, Barnes-Proby, Wertheimer 2004., str. 25).

analize, često se priče o samoubojstvima nalaze na naslovnici tjednika, objavljuju se neprilične fotografije, pa čak i fotografije umrlih osoba, a u pojedinim slučajevima aludira se i na sadržaj oprostajnih pisama. U većini slučajeva samoubojstvo se ne povezuje s mentalnim problemom žrtve, ni u jednom tekstu ne spominje se alternativa samoubojstvu niti se pruža obavijest o oblicima pomoći u zajednici.²²

Sukladno svemu navedenom, a i na temelju provedene analize možemo zaključiti kako u izvješćivanju o samoubojstvima prevladava tabloidna, senzacionalistička tendencija karakteristična za suvremeno novinarstvo uopće, pri čemu se novinari ne pridržavaju smjernica i naputaka koje je Svjetska zdravstvena organizacija uputila medijima.

Premda provedeno istraživanje može odražavati stanovite nedostatke, i to prvenstveno zbog toga što dobiveni rezultati ne pružaju uvid u cjelokupno stanje u hrvatskim medijima nego osvjetljavaju tek jedan njihov segment, mišljenja smo kako ono može predstavljati poticajno teorijsko i metodološko ozračje za proširivanje korpusa u nekim budućim radovima. Jednako tako, predstavljeni podatci mogu djelovati i djeluju alarmantno te ukazuju na potrebu za edukacijom i obrazovanjem novinara koji bi trebali preuzeti teret društvene odgovornosti i prihvatiti temeljna načela medijske etike. U konačnici, i mediji i publika trebali bi stremiti zajedničkom cilju – razvijati skepticizam, kritički pristupati informacijama te konstantno ulagati u razvoj i povećanje razine medijske pismenosti.

Literatura

1. Campbell, Donald; Hale, Rob (2017), *Working in the Dark. Understanding the pre-suicide state of mind*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
2. Day, Louis Alvin (2006), *Ethics in Media Communications*. Belmont: Thomson Wadsworth.
3. Durkheim, Émile (2002), *Suicide. A study in sociology*. London and New York: Routledge.
4. Ginsburg, G.P. (1971), Public Conceptions and Attitudes About Suicide. *Journal of Health and Social Behavior*, Vol. 12., No. 3, str. 200-207.
5. Goldney, Robert D.; Schioldann, John A.; Dunn, Kristen I. (2008), Suicide Research before Drukheim. U: *Health and History*, Vol. 10, No. 2, The Physician as Historian, 2008., str. 73-93.
6. Jaworski, Katrina (2014), *The Gender of Suicide. Knowledge Production, Theory and Suicidology*, Ashgate Publishing Limited, Ashgate Publishing Company, Farnham-England, Burlington – SAD.

²² Navedeno se odnosi na naputke Svjetske zdravstvene organizacije medijima o tome što treba, tj. što ne treba činiti prilikom pisanja o samoubojstvu (u Marčinko i suradnici 2011., str. 196).

7. Jokić Begić, Nataša, Medijska pažnja i samoubojstva. U: *Psihologija mediji etika, iskustva i promišljanja za bolju suradnju*. Jastrebarsko: Naklada Slap, str. 92-98.
8. Lulić, Vladimir: Medijski i suicid. U: *Psihologija mediji etika, iskustva i promišljanja za bolju suradnju*. Jastrebarsko: Naklada Slap, str. 127-134.
9. Mahmutović, Alisa; Jozić, Ivana (2013), Novinski naslovi – informacija, manipulacija ili senzacija? *Književni jezik*, 24, 1-2, str. 121-136.
10. Marčinko, Darko i sur. (2011), *Suicidologija*. Zagreb: Medicinska naklada.
11. Niederkrotenthaler, Thomas; Steven Stack (ur.) (2017), *Media and Suicide. International Perspectives on Research, Theory, and Policy*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
12. Nolan, Patrick D.; Triplett, Jennifer; McDonough, Shannon (2010), Sociology's „Suicide“: A Forensic Autopsy? *The American Sociologist*, Vol. 41, No. 3, str. 292–305.
13. Pickering, W. S. F.; Walford, Geoffrey (2003), *Durkheim's Suicide. A century of research and debate*. *Routledge Studies in Social and Political Thought*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group.
14. Pirkis, Jane; Francis, Catherine; Warwick Blood, Richard i dr. (2002), Reporting of Suicide in Australian Media. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, Vol. 36, str. 190-197.
15. Pompili, Maurizio, Reflections of a Committed Suicidologist. U: Maurizio Pompili i dr. (ur.), *Phenomenology of Suicide*. Springer, Cham, Switzerland, str. 13-31.
16. Ramchand, Rajeev; Ayer, Lynsay; FISHER, Gail i dr. (2015), Suicide Prevention After A Suicide. *Suicide Postvention in the Department of Defense*, RAND Corporation.
17. Wray, Matt; Colen, Cynthia; PESCO SOLIDO, Bernice (2011), The Sociology of Suicide. *Annual Review of Sociology*, Vol. 37, str. 505-528.

Elektronički izvori:

1. <https://www.culturenet.hr/default.aspx?id=93689> (pristupljeno 7. veljače 2020.)
2. <https://www.hzjz.hr/sluzba-epidemiologija-prevenција-nezaraznih-bolesti/registar-izvršenih-samoubojstava-hrvatske/> (pristupljeno 7. veljače 2020.)
3. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/novo-izvjesce-svjetske-zdravstvene-organizacije-u-hrvatskoj-se-godisnje-izvrši-11-samoubojstava-na-100000-stanovnika/9336857/> (pristupljeno 7. veljače 2020.)

Tekstovi o samoubojstvima objavljeni u *Bjelovarskom listu* 2009.–2015. godine:

1. Željko Rukavina, *Pokušaj samoubojstva: Mario pucao u srce i na sreću promašio*, 26. siječnja 2009.
2. Željko Rukavina, *Tragedija u Bjelovaru: Objesila se pulmologinja Vesna Dražilov, Samoubojstvo omiljene liječnice šokiralo Bjelovar*, 2. ožujka 2009.
3. Željko Rukavina, *Tragedija – nestali Bjelovarčanin pronađen mrtav, Zdravko se raznio bombom u šumarku blizu kuće*, 25. ožujka 2009.
4. Ivan Karačony, Šok: Dva identična samoubojstva na čazmanskom području, Šok: Dvoje staraca isti dan skočilo u bunar, 25. ožujka 2009.

5. Ivan Karačony, *Crni tjedan: muškarac se raznio, žena se objesila; Susjed Dušek: Samo su mu patike ostale čitave; U Gordnjem Dragancu se 47-godišnji muškarac ranio s dvije bombe, a u Srijedskoj se 67-godišnja žena objesila u svom šljiviku*, 11. svibnja 2009.
6. BL, *Mladić se objesio zbog nesretne ljubavi?*, 18. svibnja 2009.
7. Željko Rukavina, *Tri sata prijetio da će se ubiti bombom*, 18. svibnja 2009.
8. IKA, *Samoubojstvo: devetnaestogodišnjak se ubio na ribnjaku*, 6. srpnja 2009.
9. *Susjedi: već se tri puta pokušao ubiti*, 6. srpnja 2009.
10. Ivan Karačony, *Tragedija: Zbog obiteljskih razmirica zapalio vlastiti štagalj pa presudio i sebi*, 27. srpnja 2009.
11. Ivan Karačony, *Sinani dvaput pokušao samoubojstvo*, 21. listopada 2009.
12. *Htjela se baciti, ali zapela joj noga*, 30. studenog 2009.
13. IKA, *Misteriozno samoubojstvo – uzorni 22-godišnjak pucao si u glavu*, 7. prosinca 2009.
14. Ivan Karačony, *Ocu 7,5 godina za silovanje kćeri*, 1. veljače 2010.
15. Slavica Trgovac Martan, *Svake godine četiri učenika pokušaju samoubojstvo*, 1. veljače 2010.
16. Slavica Trgovac Martan, *Porazno: Županija s najviše samoubojstava*, 15. veljače 2010.
17. Ivan Karačony, *Slavica: Sin Josip zbog požara štrajka gladu i prijeti samoubojstvom*, 1. ožujka 2010.
18. Ivan Karačony, *Ivan zapalio imanje prepuno eksploziva pa se odmah objesio*, 19. srpnja 2010.
19. IKA, *Pokušaj samoubojstva: Mladić si prerezao žile*, 26. srpnja 2010.
20. *Tragedija u Jošinama: Zašto, Ivce?, Raznio se bombom, jednogodišnji sin neće ga se ni sjećati*, 6. rujna 2010.
21. IKA, ŠŠ, *Nitko ne zna zašto je miran mladić ubio mačehu pa sebe*, 10. siječnja 2011.
22. IKA, *Otac mu nije htio posuditi automobil pa se ubo nožem u trbuh*, 10. siječnja 2011.
23. Ivan Karačony, *Raznio se bombom: popio pivo i mirno rekao: Idem se sad ubiti*, 7. veljače 2011.
24. Ivan Karačony, *Ubila se 53 branitelja*, 14. veljače 2011.
25. Ivan Karačony, *Bjelovarski tjedan zavijen u crno: Mladić (19) ubio se pištoljem za svinje*, 21. ožujka 2011.
26. DB, *Zaštitar Siniša (45) ubio se na radnom mjestu*, 21. ožujka 2011.
27. IKA, *Poručnik Hrvatske vojske u stanu počinio samoubojstvo*, 23. siječnja 2012.
28. Klemić, *Dobili smo psihologa tek kada se učenik ranio bombom*, 2. travnja 2012.
29. Ivan Karačony, *Starac si prerezao žile pa izdahnuo u Općoj bolnici*, 4. lipnja 2012.
30. *Nezapamćeni zločin i tragedija u Kašljevcu – Djeca su sve vidjela, Ženu na smrt izbo, bacio u đubar, a onda se objesio*, 18. lipnja 2012.
31. *Dogodilo se na današnji dan, 2. srpnja 1961. ustrijelio se slavni američki pisac Ernest Hemingway*, 18. lipnja 2012.
32. *Zbog duga od 1700 kuna stavio štrik oko vrata*, 3. rujna 2012.
33. IKA, *Nakon što ga je cura napustila, izbo se nožem*, 24. rujna 2012.
34. IKA, *Smrt pravoslavnog svećenika iz Garešnice*, 5. studenog 2012.
35. IKA, *Tragedija: mladi Bjelovarčanin izvršio samoubojstvo, zavezao je štrik oko vrata i objesio se s balkona vikendice*, 24. prosinca 2012.
36. IKA, *Tijekom blagdana život si je oduzelo najmanje desetak osoba*, 14. siječnja 2013.
37. IKA, *Nova tragedija u Bjelovaru: bombom se raznio u voćnjaku*, 11. veljače 2013.

38. SG, *Majka: oduzet ću si život ako me razdvoje od djece*, 18. ožujka 2013.
39. *Oduzela si život skočivši u bunar*, 18. ožujka 2013.
40. SG, *Dvadesetosmogišnjak se raznio bombom*, 22. srpnja 2013.
41. AP, *Pokušao se ubiti skokom s prozora Kirurgije*, 19. kolovoza 2013
42. SG, *Teško ranio posinka pa se objesio u obiteljskoj kući*, 20. siječnja 2014.
43. *Nestao usred noći, susjedima ostavio oproštajno pismo*, 31. ožujka 2014.
44. *Branitelj Andrija Bačak našao se pred zidom: najbolje će biti da se ubijemo, valjda će tada ministri biti zadovoljni*, 22. travnja 2014.
45. SG, *Damir nije mogao živjeti bez majke, skočio u bunar*, 2. lipnja 2014.
46. SG, *Tragičan odlazak omiljene bjelovarske učiteljice*, 9. lipnja 2014.
47. SG, *Oštricom sjekire nekoliko puta udario se u glavu*, 30. lipnja 2014.
48. MAČ, *U prvih 7 mjeseci zabilježeno čak 20 samoubojstava: Mirna Valentina pronađena je u stanu, Spasoje si oduzeo život u svom domu*, 25. kolovoza 2014.,
49. MAČ, *Stravično: troje male djece od 8, 9 i 11 godina ostalo bez majke*, 1. rujna 2014.
50. SG, *Tragedija: život si je oduzeo 19-godišnjak Antun Filić iz Predavca; obitelj za sinovu smrt krivi njegovu djevojku*, 1. rujna 2014.
51. Slavica Trgovac Martan, *Zbog spore administracije troje djece ostalo bez oca*, 25. svibnja 2015.
52. SG, *Nasrnuo na oca i majku, stavio si nož pod grlo i prijetio da će se zaklati*: 13. srpnja 2015.
53. AP, *Poginula Lucija Bučan, Nije se mogla nositi s problemima*, 17. kolovoza 2015.
54. SG, *Zdravko pokušao suicid nakon što mu se sin vratio s liječenja i popio otrov*, 7. rujna 2015.
55. SG, *Zapalio kuću pa se najvjerojatnije bacio pod vlak*, 21. rujna 2015.

The Frequency and Types of Journalist Stories Covering the Topic of Suicide on the Example of the Bjelovar News (in the Period 2009–2015)

Summary

The paper presents the frequency and the types of media presentation of stories covering the topic of suicide. The word suicide may not be understood separate from either the medical term or the wider social and cultural context. The study has adopted a general point of view, according to which writing about the topic of suicide, provided the editorial staff respects the rules and the ethical code, can be of great assistance. The results of the analysis of the texts covering the topic of suicidal events, which had been published in the weekly newspaper *Bjelovarski list* in the period 2009–2015, are shown. Our aim is to illustrate to which extent the published texts tend to be of tabloid, sensationalist nature characteristic of the today's journalism; to show whether journalists respect the guidelines and instructions issued by World Health Organization to

the media in the context of tackling this phenomenon; and to indicate to the need of applying a critical approach when writing for the media and the need to raise the level of media literacy of both journalists and readers.

Keywords: Bjelovarski list newspaper; newspaper texts on suicide; media literacy; suicide; sensationalism.

Izv. prof. dr. sc. Iva Rosanda Žigo
Sveučilište Sjever
Odsjek za medije i komunikaciju
Trg dr. Žarka Dolinara 1
48 000 Koprivnica
irosandazigo@unin.hr

Marija Brajković, mag. nov.
e-mail: marija.brajkovic38@gmail.com